

Oscylacje neutrin - A.D.2002

Agnieszka Zalewska

konwersatorium PTF, 12.12.2002

W ciągu blisko pięciu lat, które upłynęły od przełomowego odkrycia oscylacji mionowych neutrin atmosferycznych w eksperymencie SuperKamiokande bardzo przybyło nowych wyników pomiarowych. Eksperymenty SuperKamiokande i K2K pogłębiły wiedzę na temat oscylacji $\nu_\mu - \nu_\tau$. Tegoroczne wyniki z eksperymentu SNO, dodatkowo poparte pomiarami z SuperKamiokande dały solidne podstawy doświadczalne hipotezie oscylacji elektronowych neutrin słonecznych. W 2002 roku rozpoczęły zbieranie danych reaktorowy eksperyment Kamland w Japonii i akceleratorowy eksperyment MiniBoone w USA. Niedługo powinien wystartować słoneczny eksperyment Borexino, a następnie dwa akceleratorowe programy z długą bazą pomiarową: NuMi w USA i CNGS w Europie. W dalszej perspektywie są superwiązki i fabryki neutrin. Referat będzie próbą podsumowania wyników z ostatnich lat i ukazania kierunków na przyszłość.

Streszczenie

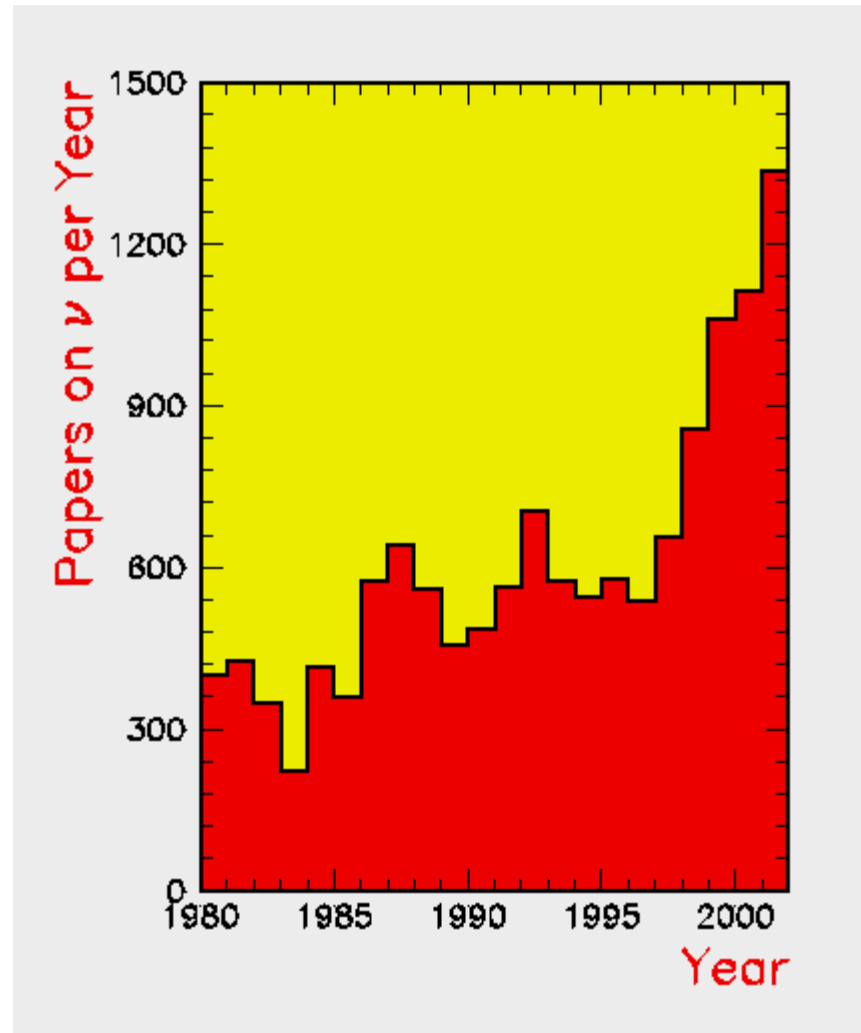
- **Oscylacje neutrin atmosferycznych**
  - pomiary SuperKamiokande, K2K
  - projekty NuMi i CNGS
- **Oscylacje neutrin słonecznych**
  - wyniki SNO
  - co wniosło SuperKamiokande
- **Efekt LSND - eksperyment MiniBoone**
- **Pierwsze wyniki reaktorowego eksperymentu KamLAND**
- **Dalsza przyszłość: super-wiązki, fabryki neutrin**

Jedno jest pewne

To jest fascynująca dziedzina badań

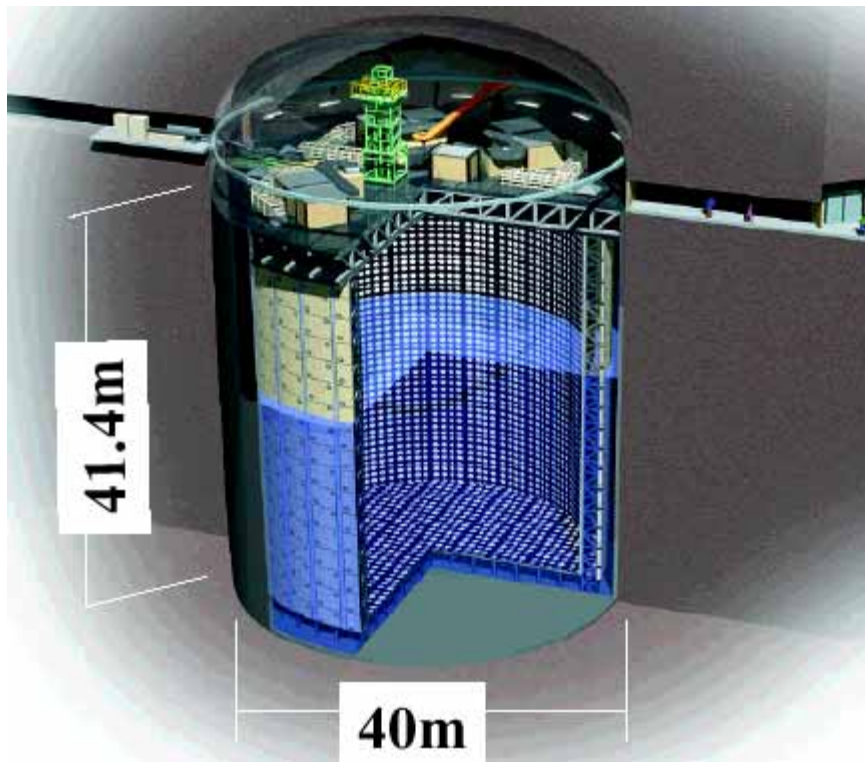
Oscylacje neutrin
oznacza $\acute$ ają niezerow $\acute$ ą
mas $\acute$ ę neutrin

Konsekwencje
teoretyczne tego
faktu mog $\acute$ ą by $\acute$ c
ogromne

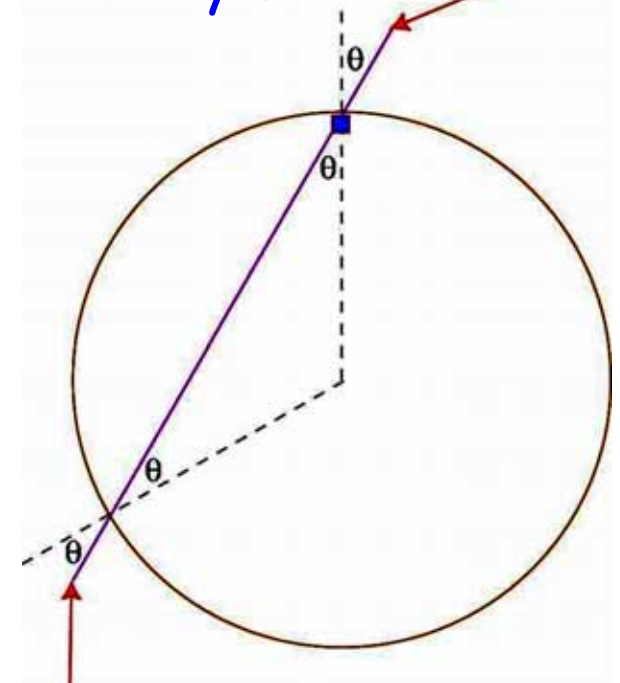

Oscylacje neutrin atmosferycznych

1998 - obserwacja oscylacji neutrin atmosferycznych w eksperymencie Superkamiokande, $\nu_{\mu} \leftrightarrow \nu_{\tau}$

Pomiar kierunku i energii mionów i elektronów z oddziaływań neutrin

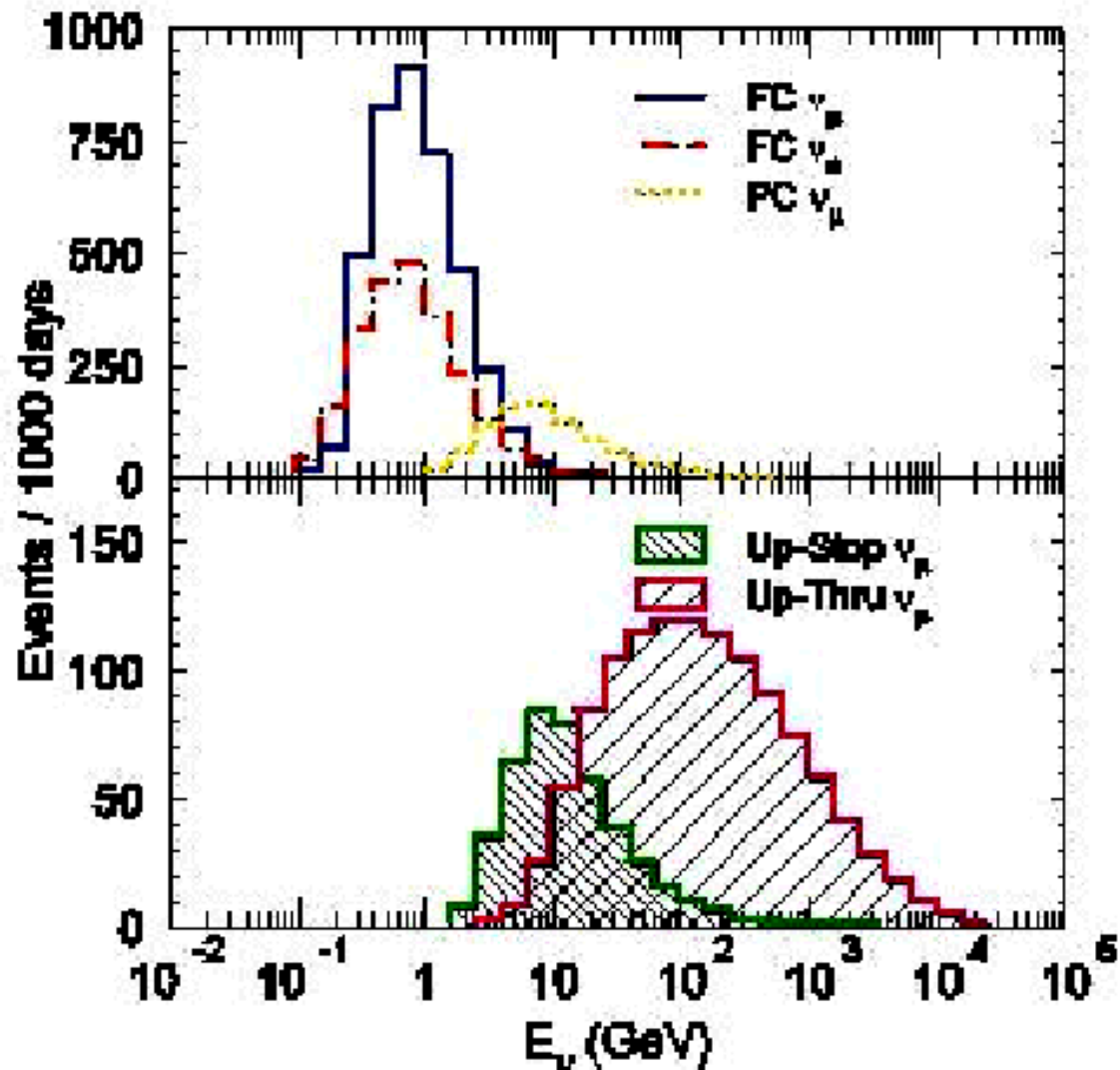
Oscylacje neutrin atmosferycznych

SuperK - analiza w oparciu o pełne dane sprzed awarii,
kategorie analizowanych przypadków

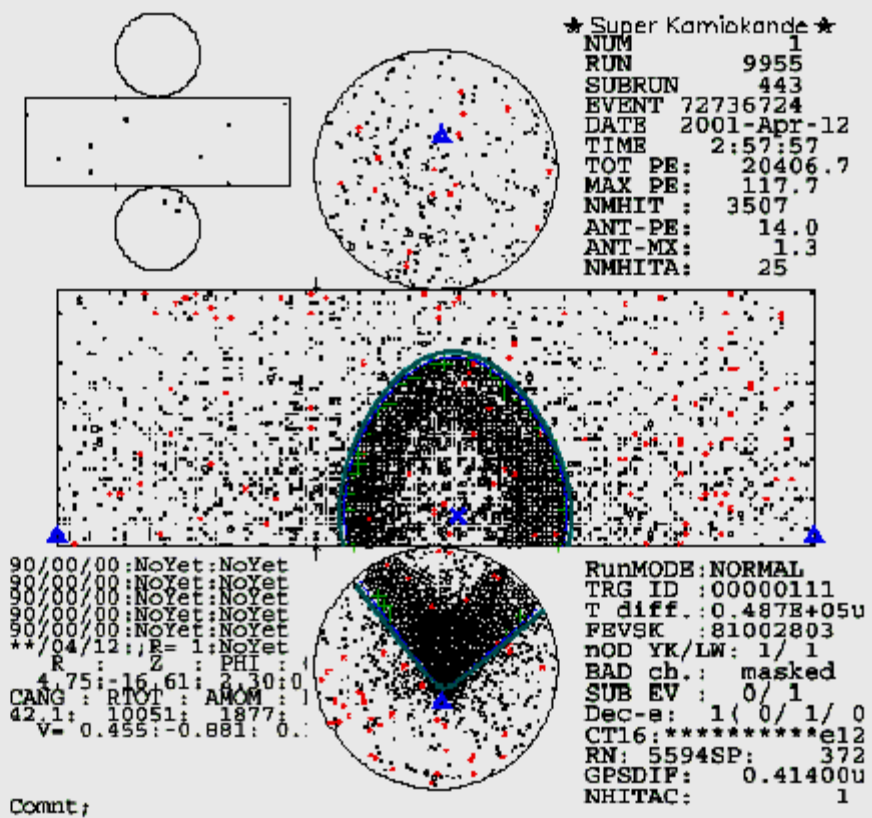
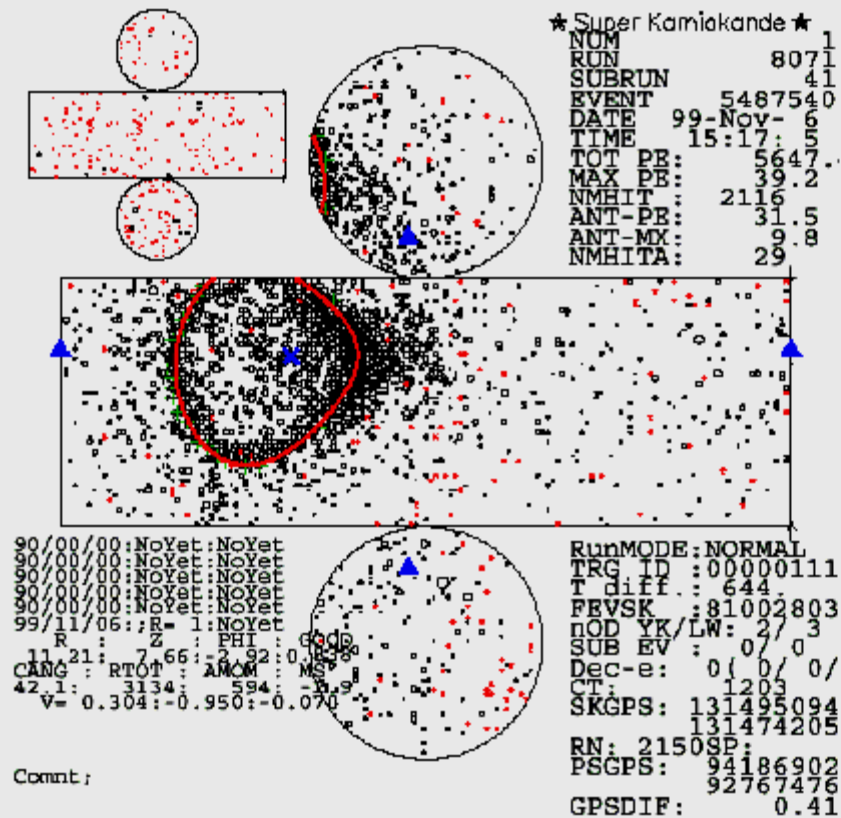

w pełni zawarte   częściowo zawarte
oraz analiza przypadków z wieloma
cząstkami w stanie końcowym
łącznie około 14000 przypadków

SuperK - rozkłady energii neutrin

SuperK - e i μ . w stanie końcowym

SuperK - rozkłady kąta zenitalnego

Pełne dane, najlepszy fit daje
 $\Delta m^2 = 2.5 \times 10^{-3} \text{eV}^2$, $\sin 2\theta = 1.0$,

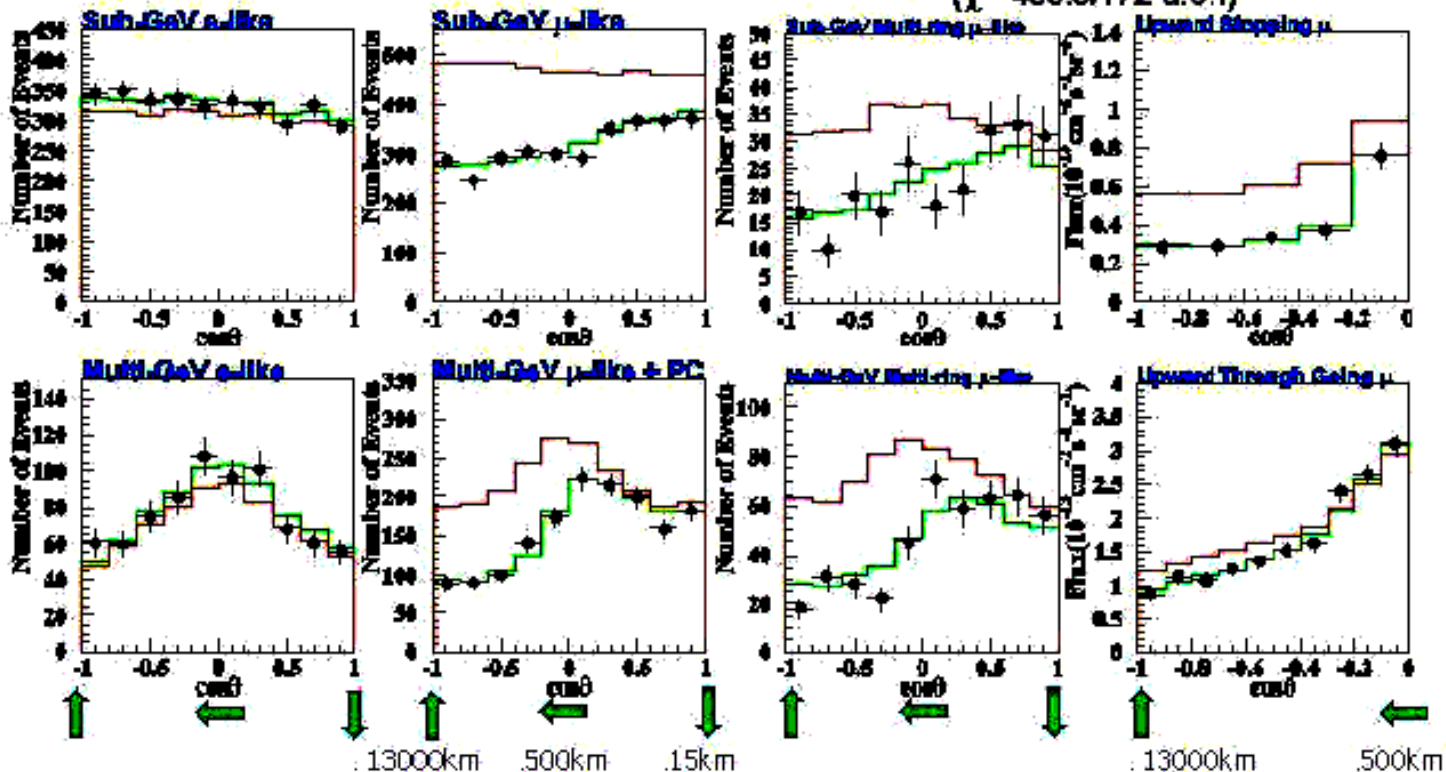
$\chi^2 = 163.2/170$ d.o.f.
 $\chi^2_{\min} = 163.2/170$ d.o.f)

(FC+PC+ $\bar{\nu}_\mu - \mu$)

$\nu_\mu \leftrightarrow \nu_\tau$
2-flavor oscillations

Null oscillation

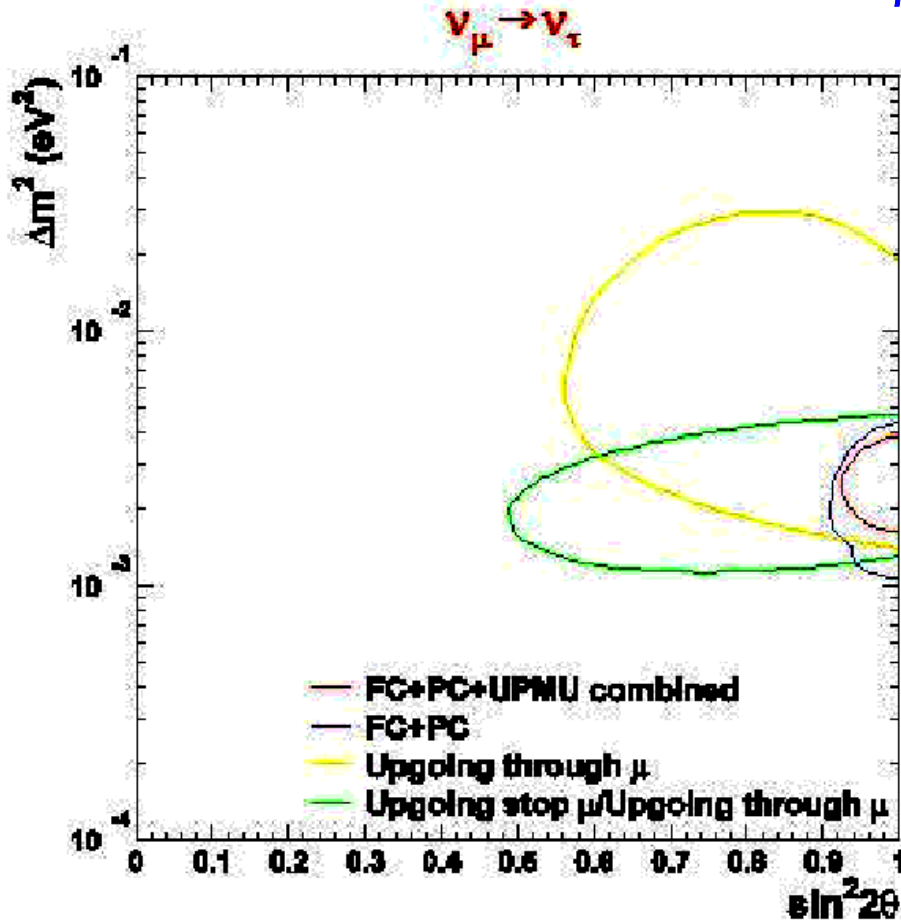
($\chi^2 = 456.5/172$ d.o.f)

SuperK - oscylacje $\nu_\mu \leftrightarrow \nu_\tau$

$$P(\nu_\alpha \rightarrow \nu_\beta) = \sin^2\theta \sin^2(1.27 \Delta m^2 L/E)$$

$\nu_\mu \leftrightarrow \nu_\tau$ oscillations

Best fit ($\Delta m^2 = 2.5 \times 10^{-3}$, $\sin^2 2\theta = 1.0$)

$\chi^2_{\min} = 163.2/170$ d.o.f)

No oscillation

($\chi^2 = 456.5/172$ d.o.f)

$\Delta m^2 = (1.6 \sim 3.9) \times 10^{-3} \text{eV}^2$

$\sin^2 2\theta > 0.92$ @ 90%CL

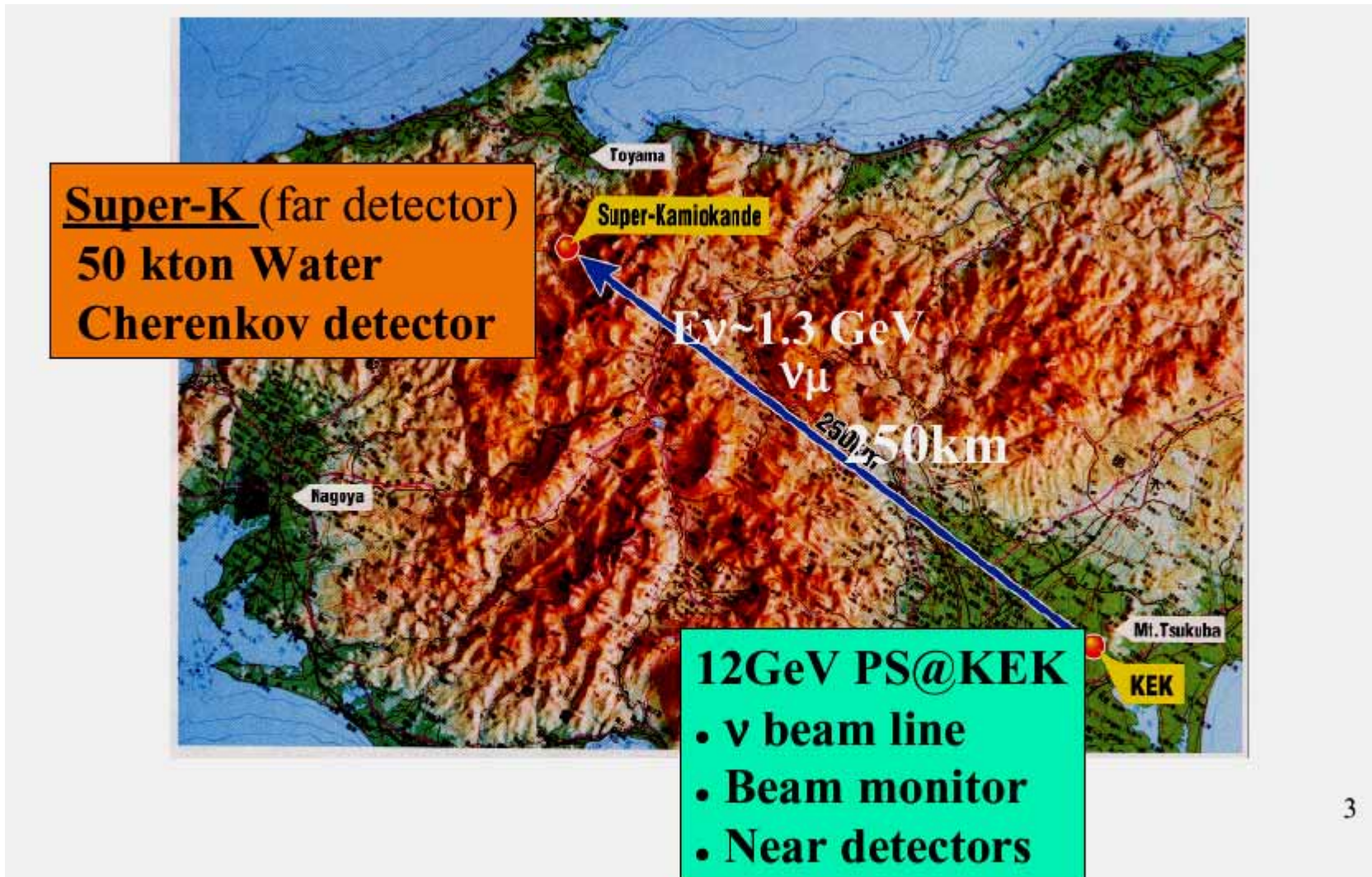
SuperK - inne wyniki badań ν atmosferycznych

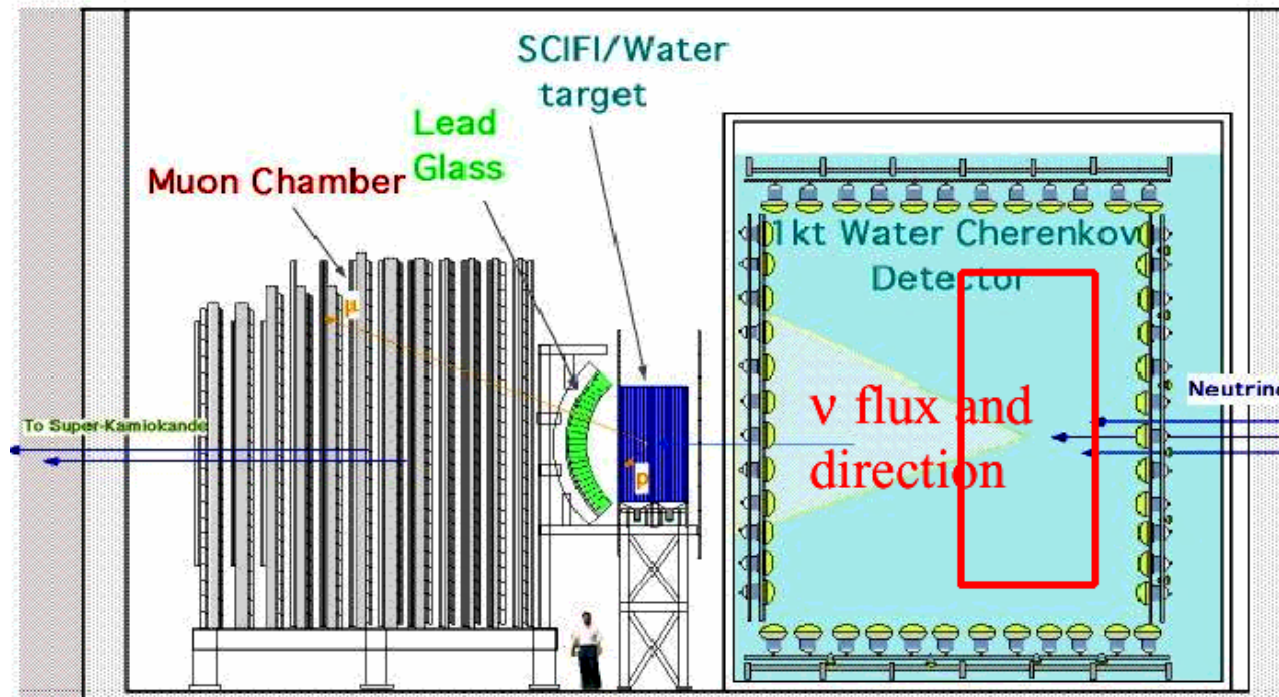
- ◆ W granicy dokładności SuperK nie obserwuje się oscylacji $\nu_\mu \leftrightarrow \nu_e$ - wynik potwierdzony przez CHOOZ
- ◆ Wybór przypadków odpowiadających oddziaływaniom ν_τ spośród wysokoenergetycznych przypadków wielocząstkowych - efekt na poziomie 2σ
- ◆ Oscylacje w neutrino sterylne mało prawdopodobne

Eksperyment K2K

pierwszy eksperyment akceleratorowy z długą bazą pomiarową

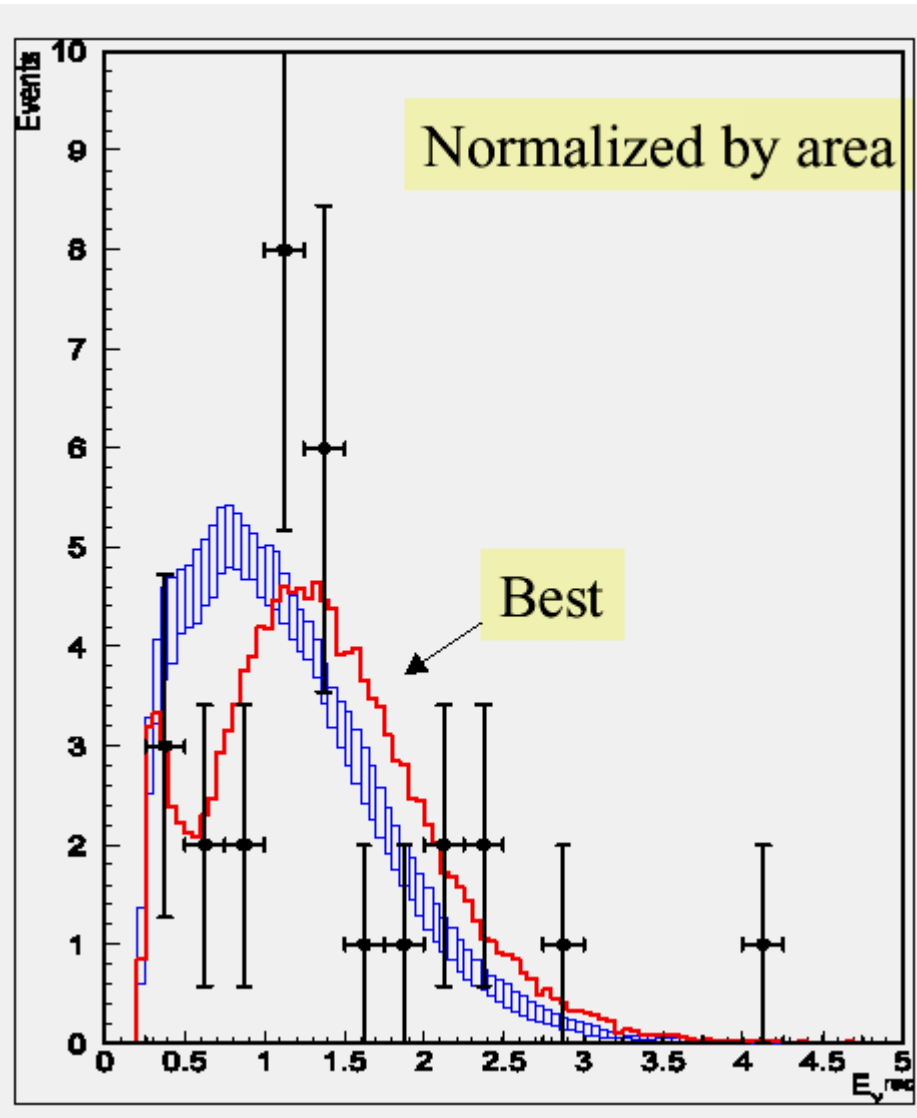
Eksperyment K2K - zasada pomiaru

- Pomiar pędów i kierunków mionów w bliskim detektorze w KEK
- > strumień neutrin i rozkład energii neutrin w bliskim detektorze
  - > przewidywania strumienia i rozkładu energii w det. SuperK
- Pomiar oddziaływań neutrin w det. SuperK
- > wnioski na temat oscylacji na podstawie zanikanie strumienia i kształtu widma energii neutrin

Eksperyment K2K - wyniki pomiarów

◆ Zanikanie strumienia neutrin:
56 zaobserwowanych przypadków
80.1+6.2-5.4 oczekiwanych

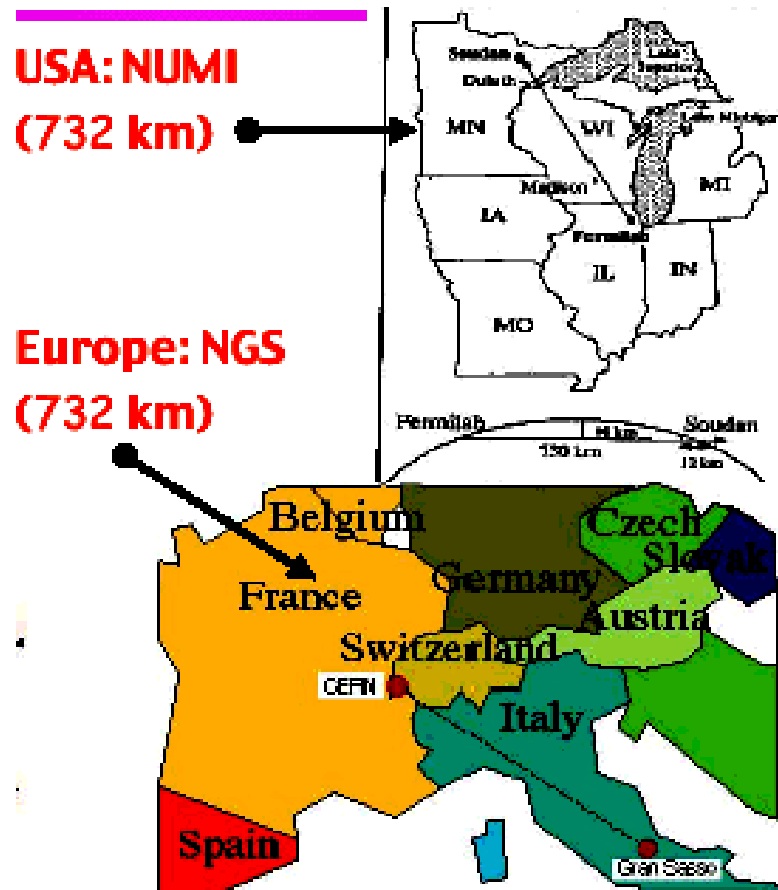
◆ Zmiana kształtu rozkładu
energii neutrin zgodnie z
oczekiwaniem dla oscylacji

◆ Parametry oscylacji w zgodzie
z wynikami SuperK dla neutrin
atmosferycznych

Projekty eksperymentów z długą bazą

◆ NuMi - wiązka z FNAL do detektora MINOS w kopalni Soudan pod granicą kanadyjską, start w 2004 roku

◆ CNGS - wiązka z CERN-u do Gran Sasso do detektorów OPERA i ICARUS, start w 2006 roku

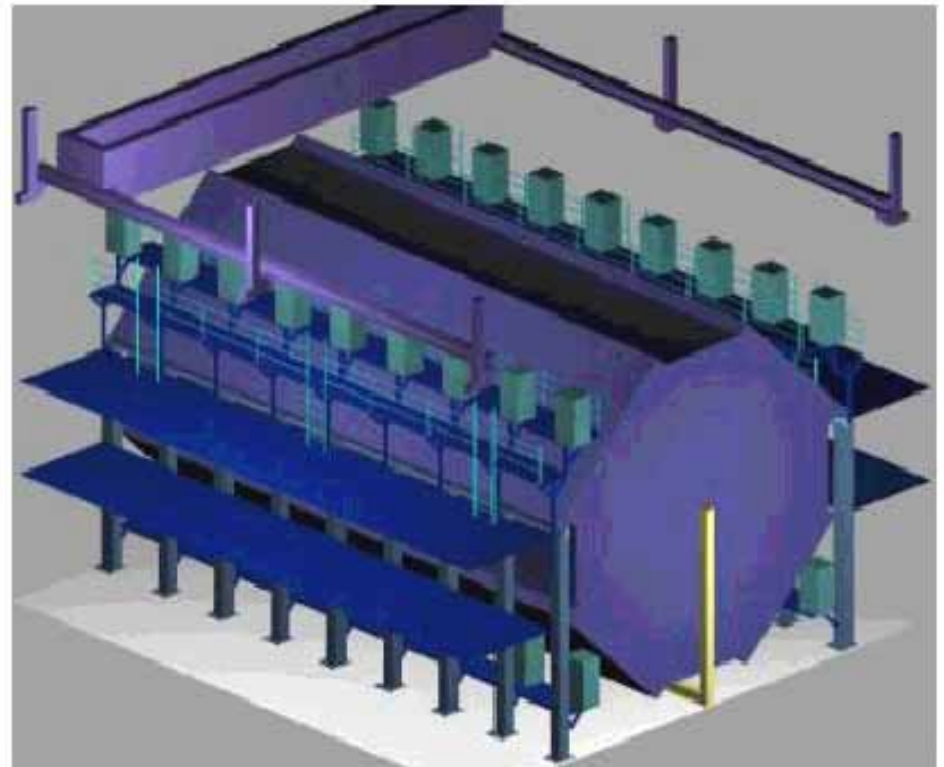

Program NuMi

Ū niskoenergetyczna wiązka neutrin mionowych, celem jest lepszy pomiar parametrów oscylacji w oparciu o zanikanie wiązki i pomiar kształtu rozkładu energii, bliski detektor w FNAL

Detektor MINOS:
kalorymetryczny,
namagnesowane płyty z
żelaza, przełożone
scyntylatorami

Pomysł umieszczenia
drugiego zestawu
detektorów poza osią
wiązki

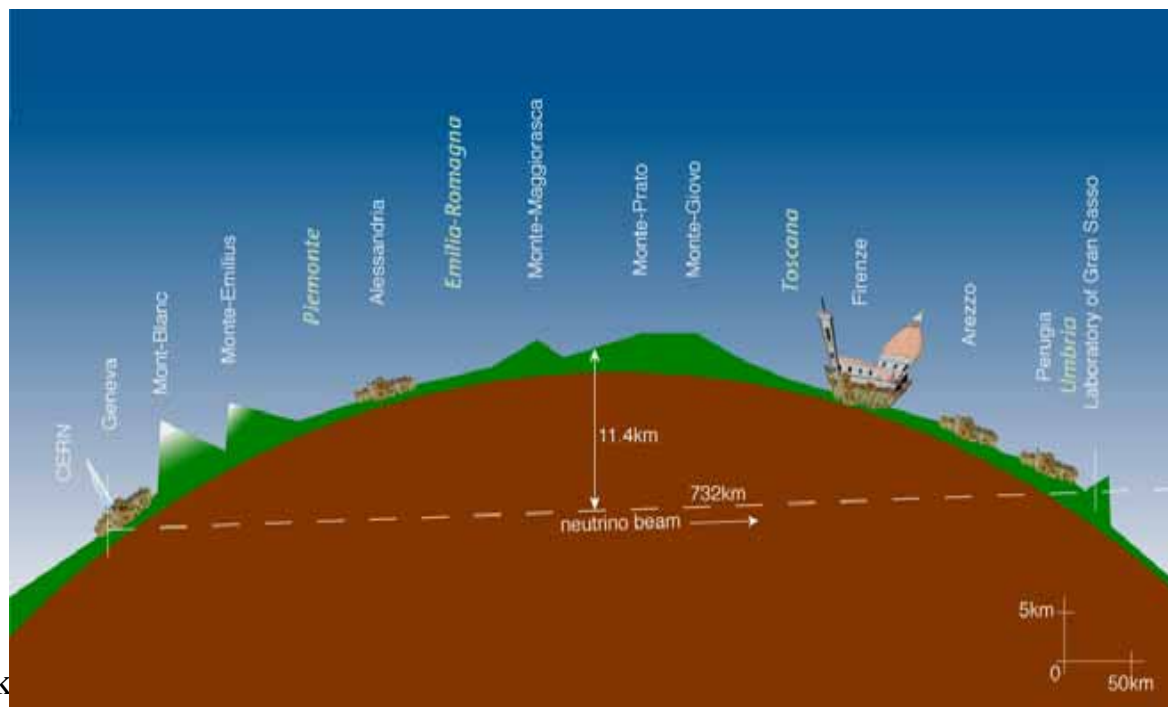

Program CNGS

Ū CNGS – wiązka wysokoenergetycznych neutrin mionowych z CERN-u do Gran Sasso, program nastawiony na zaobserwowanie oddziaływań neutrin taonowych (i elektronowych) pochodzących z oscylacji neutrin mionowych, start w 2006 roku

ν_{μ}

ν_{τ}

ν_e

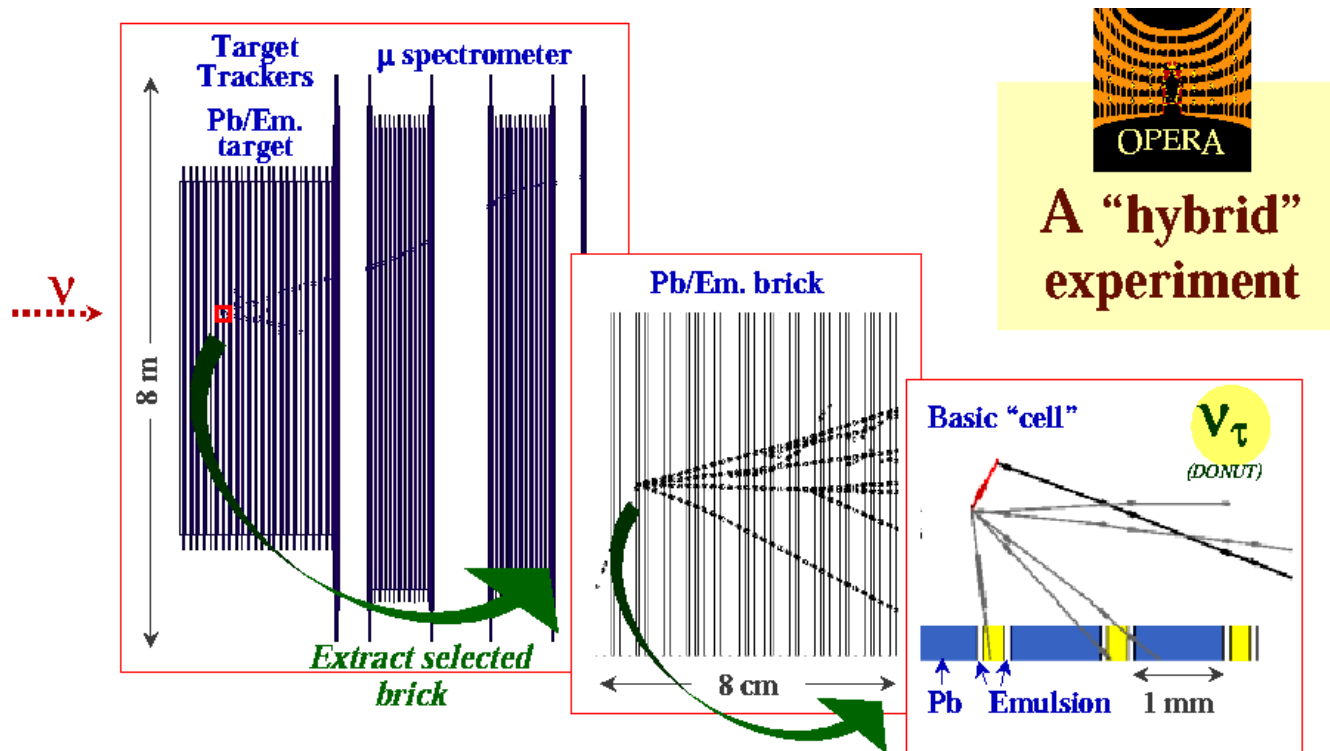
Wiązka neutrin z CERN-u do Gran Sasso

CERN

Gran Sasso

Eksperyment OPERA

Electronic detectors

- select ν interaction brick
- μ ID, charge and p

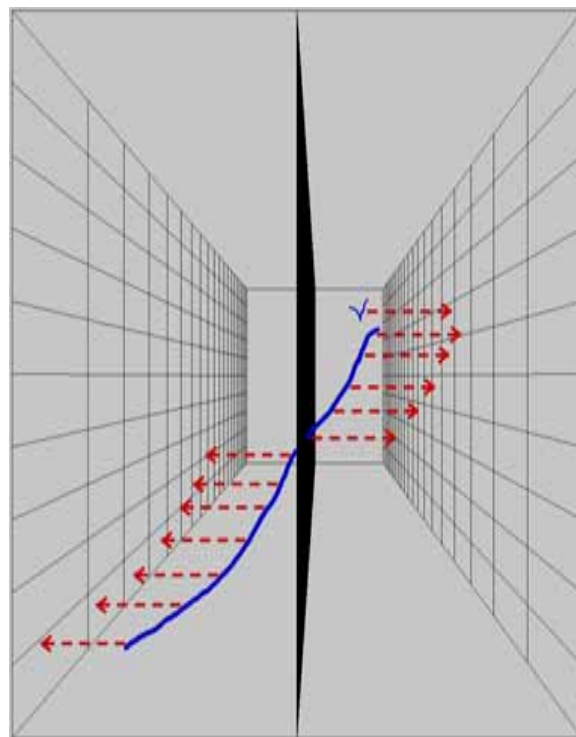
Emulsion scanning

- vertex search
- decay search
- e/ γ ID, kinematics

ICARUS - wielkie komory TPC wypełnione ciekłym argonem

Ů Wykorzystywane zjawisko jonizacji w ciekłym argonie wzdłuż torów cząstek naładowanych, trójwymiarowy obraz przypadku oddziaływania w oparciu o pomiar sygnałów na drutach (dwie współrzędne) i o pomiar czasu dryfu (trzecia współrzędna).

Ů Uniwersalny detektor dla fizyki neutrin, pozwalający na równoczesne rejestrowanie oddziaływań neutrin słonecznych, atmosferycznych i neutrin z wiązki

ICARUS

Number of independent containers = 2

Single container Internal Dimensions: Length = 19.6 m , Width = 3.9 m , Height = 4.2 m

Total (cold) Internal Volume = 534 m³

Sensitive LAr mass = 476 ton

Number of wires chambers = 4

Readout planes / chamber = 3 at 0° , ± 60° from horizontal

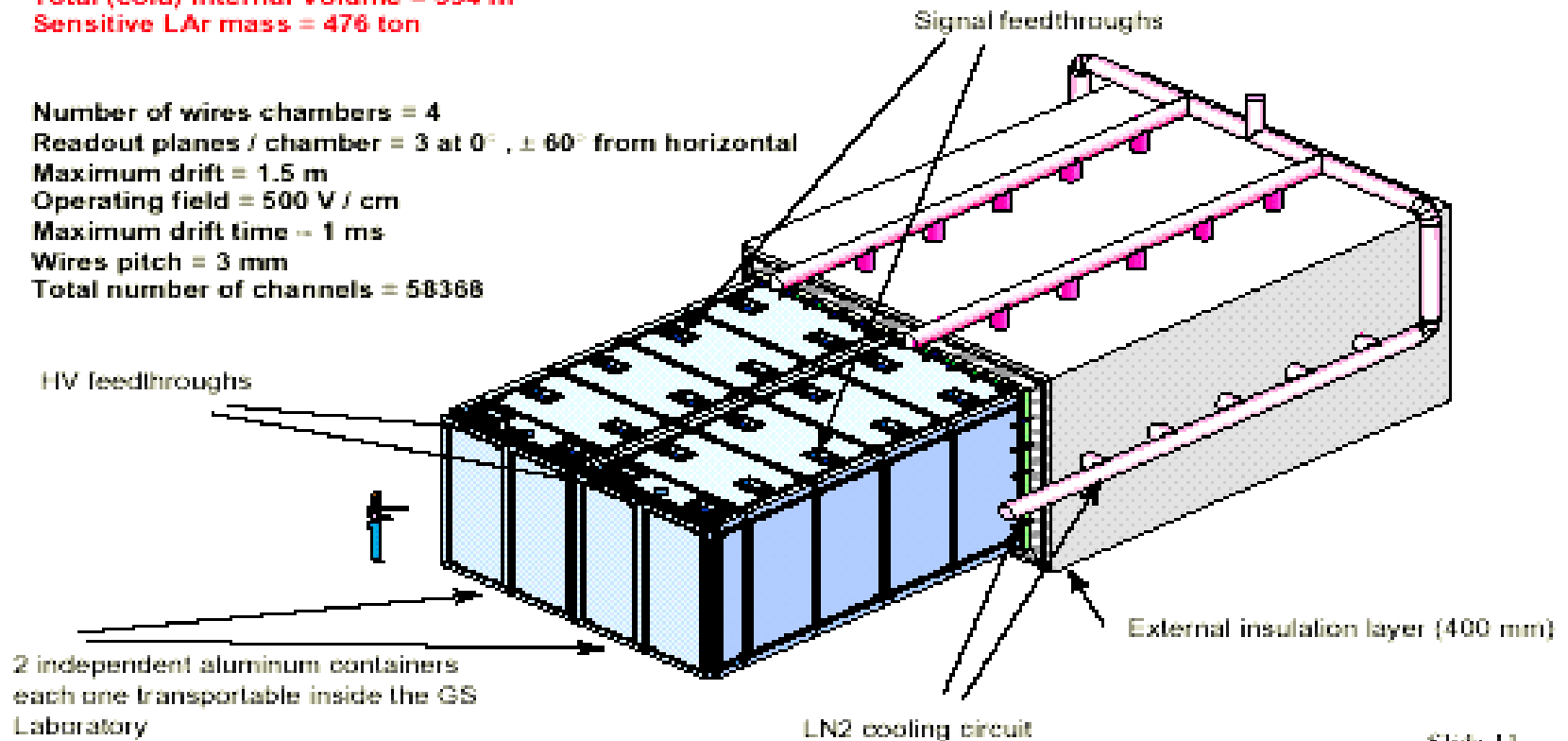
Maximum drift = 1.5 m

Operating field = 500 V / cm

Maximum drift time = 1 ms

Wires pitch = 3 mm

Total number of channels = 58368

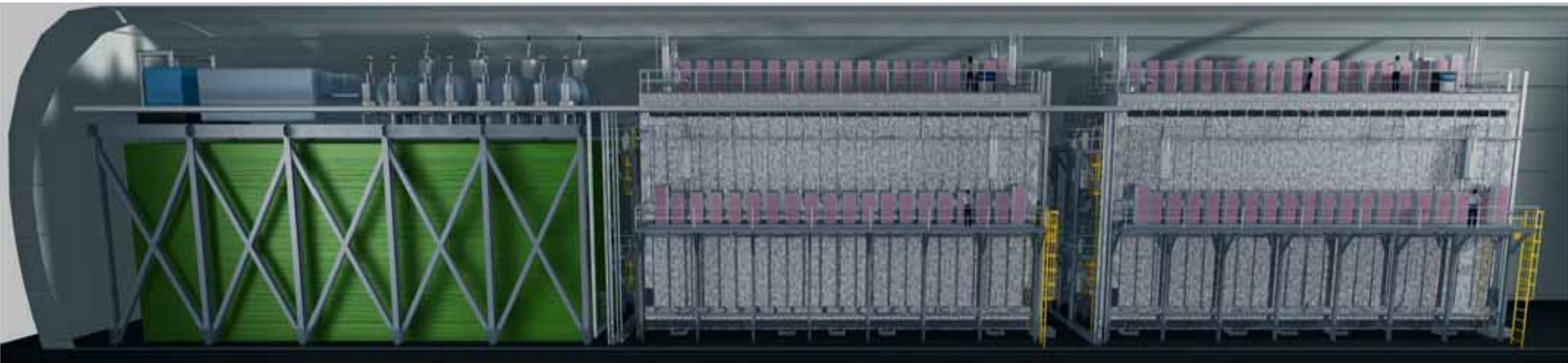
Slide 11

ICARUS

Detektor ICARUS w 2006 roku

Całkowita masa ciekłego argonu - 3 ktony, długość - 70 metrów

Oscylacje neutrin słonecznych

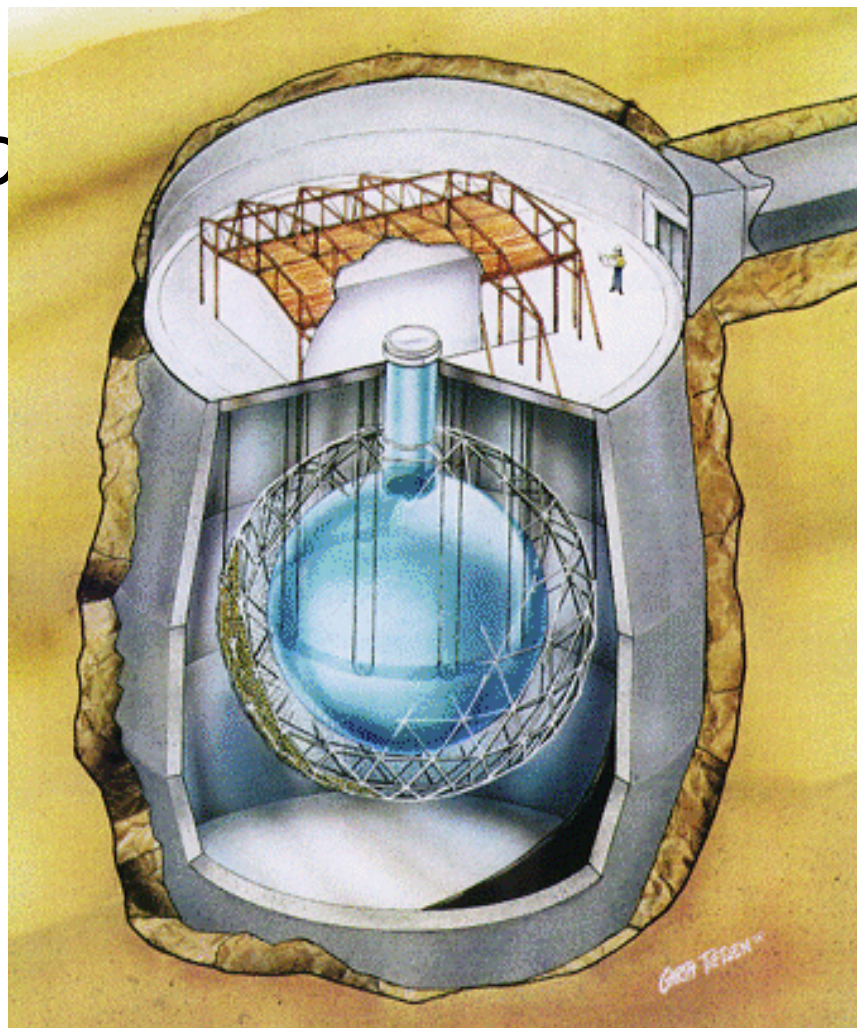
2001-2002

Obserwacja oscylacji neutrin
 $\nu_e \leftrightarrow \nu_{\mu, \tau}$ w eksperymencie SNO
w Kanadzie,

[nucl-ex/0106015 v.2](#)

[nucl-ex/0204009 v.2](#)

1000 ton D_2O , 9456
fotopowielaczy, 7 kton H_2O ,
2000 m. pod ziemią, detekcja
promieniowania Czerenkowa,
próg energetyczny 5 MeV,
ok. 3000 przyp. z 11.99-05.01

Neutrino słoneczne w modelu SSM i we wcześniejszych pomiarach

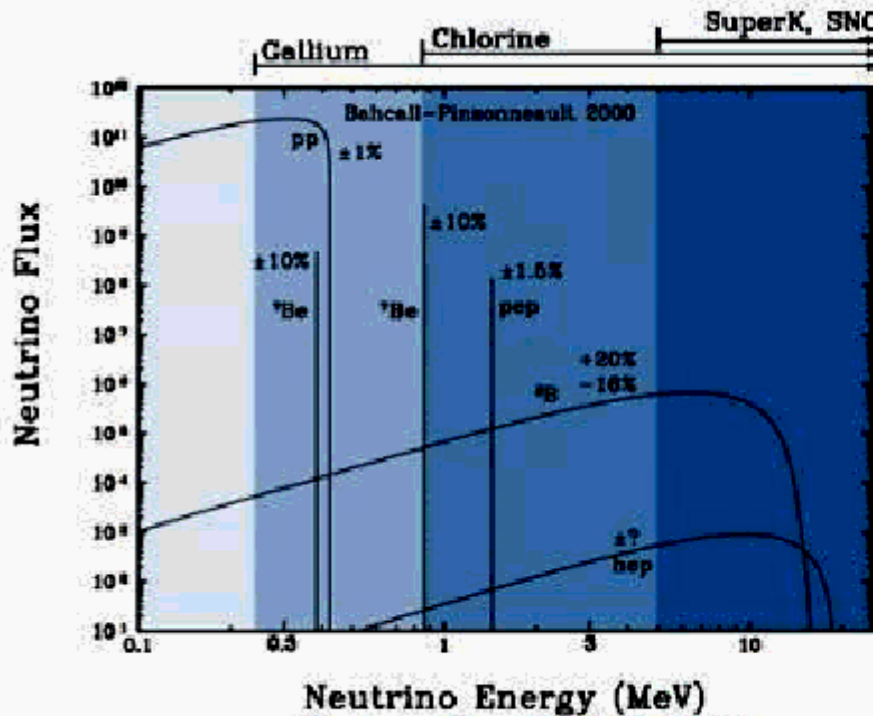

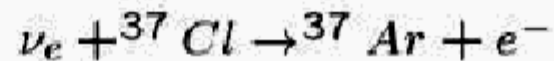
Figure by J. Bahcall

SAGE+GALLEX/GNO

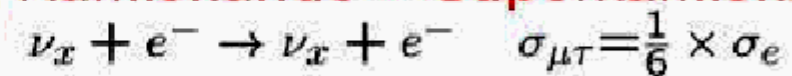
Flux = 0.58 SSM

Homestake

Flux = 0.33 SSM

Kamiokande + Superkamiokande

Flux = 0.46 SSM

Procesy mierzone w eksperymencie SNO

CC

tylko ν_e
dobry pomiar energii ν_e ,
mała czułość na kierunek
 $1 - 1/3 \cos\theta$

NC

wszystkie rodzaje neutrin,
ten sam przekrój czynny,
pomiar całkowitego
strumienia neutrin
borowych

ES

mała liczba przypadków,
głównie czuły na ν_e
duża czułość na kierunek
reakcja mierzona w SuperK

SNO - poszukiwanie odpowiedzi na pytania:

$$\frac{\Phi_{cc}}{\Phi_{es}} = \frac{\nu_e}{\nu_e + 0.154(\nu_\mu + \nu_\tau)} = 1?$$

$$\frac{\Phi_{cc}}{\Phi_{nc}} = \frac{\nu_e}{\nu_e + \nu_\mu + \nu_\tau} = 1?$$

$$\Phi_{\text{day}} = \Phi_{\text{night}} \quad ?$$

SNO - pomiary strumienia:

$$\Phi_{\text{CC}}(\nu_e) = 1.76^{+0.06}_{-0.05} \text{ (stat.) }^{+0.09}_{-0.09} \text{ (syst.) } \times 10^6 \text{ cm}^{-2}\text{s}^{-1}$$

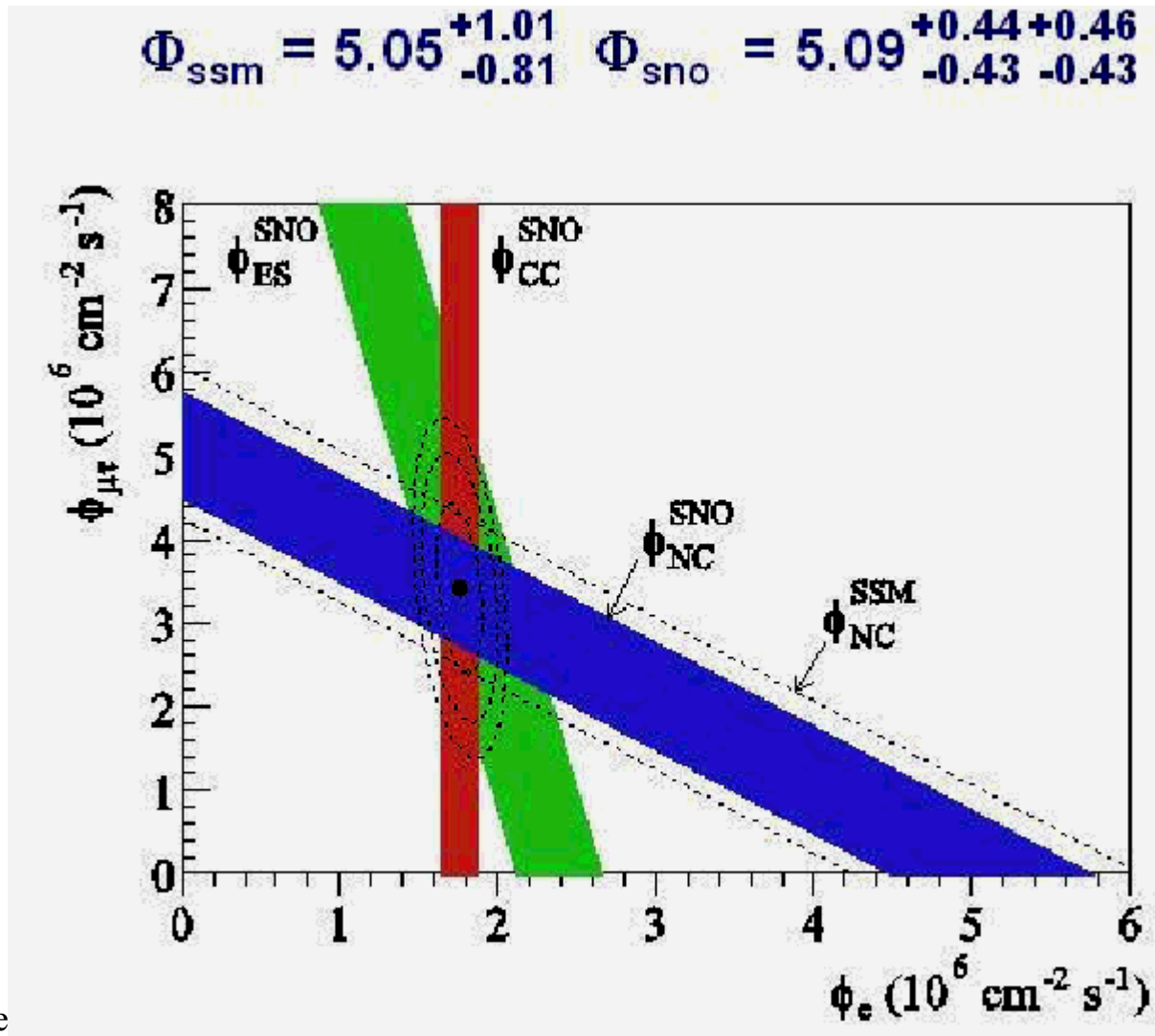
$$\Phi_{\text{ES}}(\nu_x) = 2.39^{+0.24}_{-0.23} \text{ (stat.) }^{+0.12}_{-0.12} \text{ (syst.) } \times 10^6 \text{ cm}^{-2}\text{s}^{-1}$$

$$\Phi_{\text{NC}}(\nu_x) = 5.09^{+0.44}_{-0.43} \text{ (stat.) }^{+0.46}_{-0.43} \text{ (syst.) } \times 10^6 \text{ cm}^{-2}\text{s}^{-1}$$

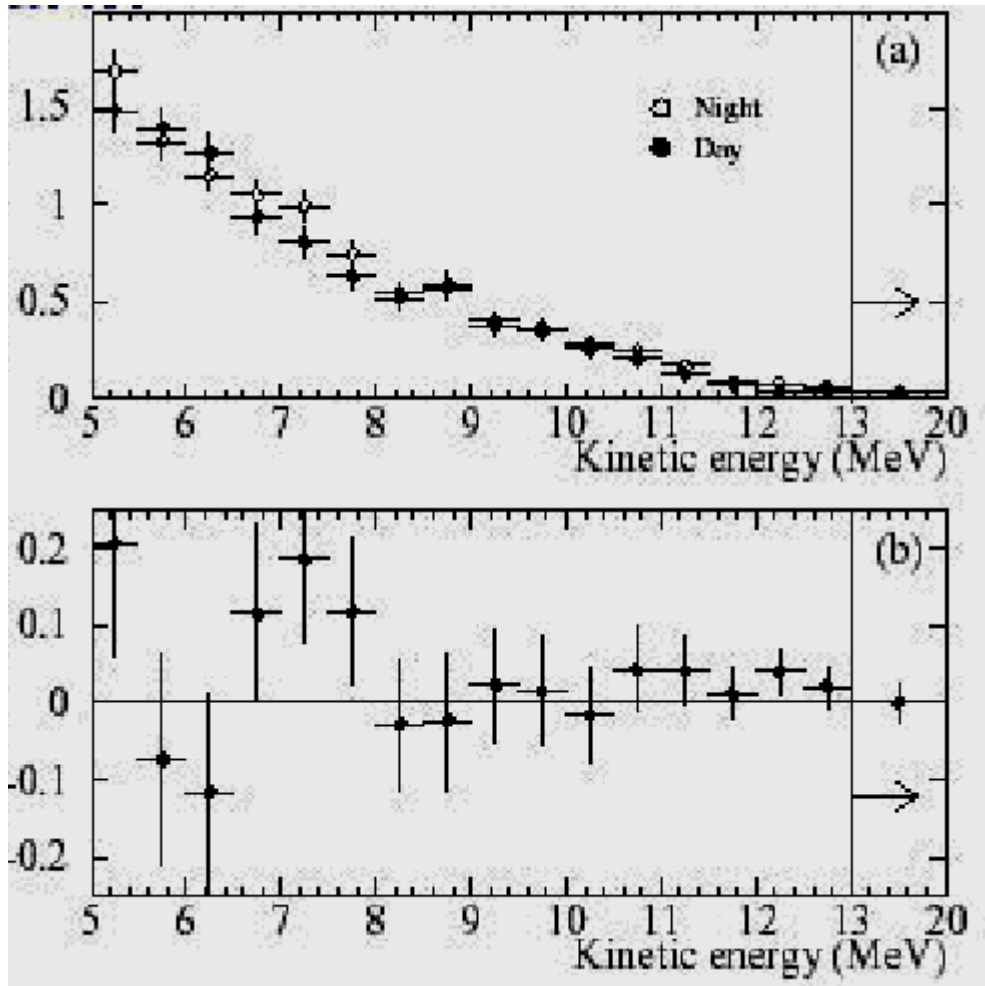
$$\Phi_e = 1.76^{+0.05}_{-0.05} \text{ (stat.) }^{+0.09}_{-0.09} \text{ (syst.) } \times 10^6 \text{ cm}^{-2}\text{s}^{-1}$$

$$\Phi_{\mu\tau} = 3.41^{+0.45}_{-0.45} \text{ (stat.) }^{+0.48}_{-0.45} \text{ (syst.) } \times 10^6 \text{ cm}^{-2}\text{s}^{-1}$$

SNO - pomiary strumienia

SNO - pomiary asymetrii dzień/noc

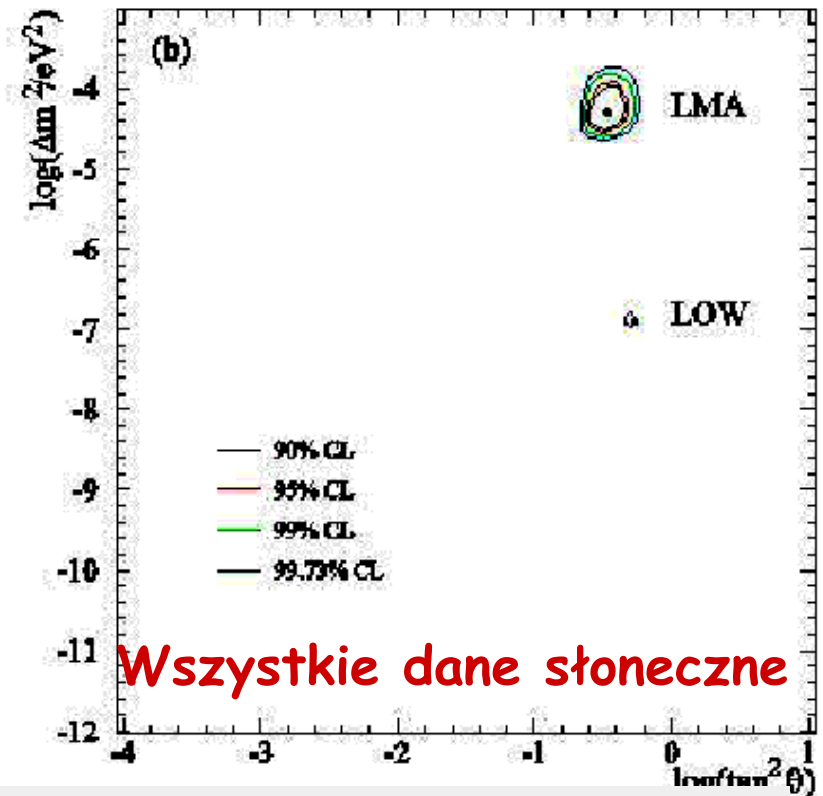
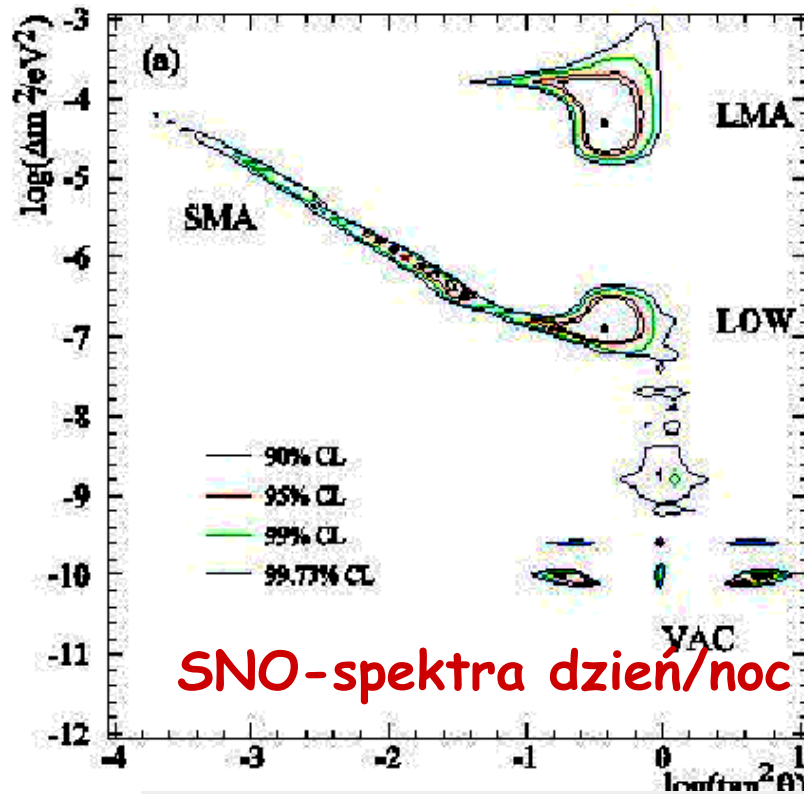
$$A_X = \frac{2 * (\Phi_{N,X} - \Phi_{D,X})}{(\Phi_{N,X} + \Phi_{D,X})}$$

$$A_e = 12.8 \pm 6.2^{+1.5}_{-1.4}$$

$$A_{tot} = -24.2 \pm 16.1^{+2.4}_{-2.5}$$

Bardzo ważny pomiar dla eksperymentu Borexino!

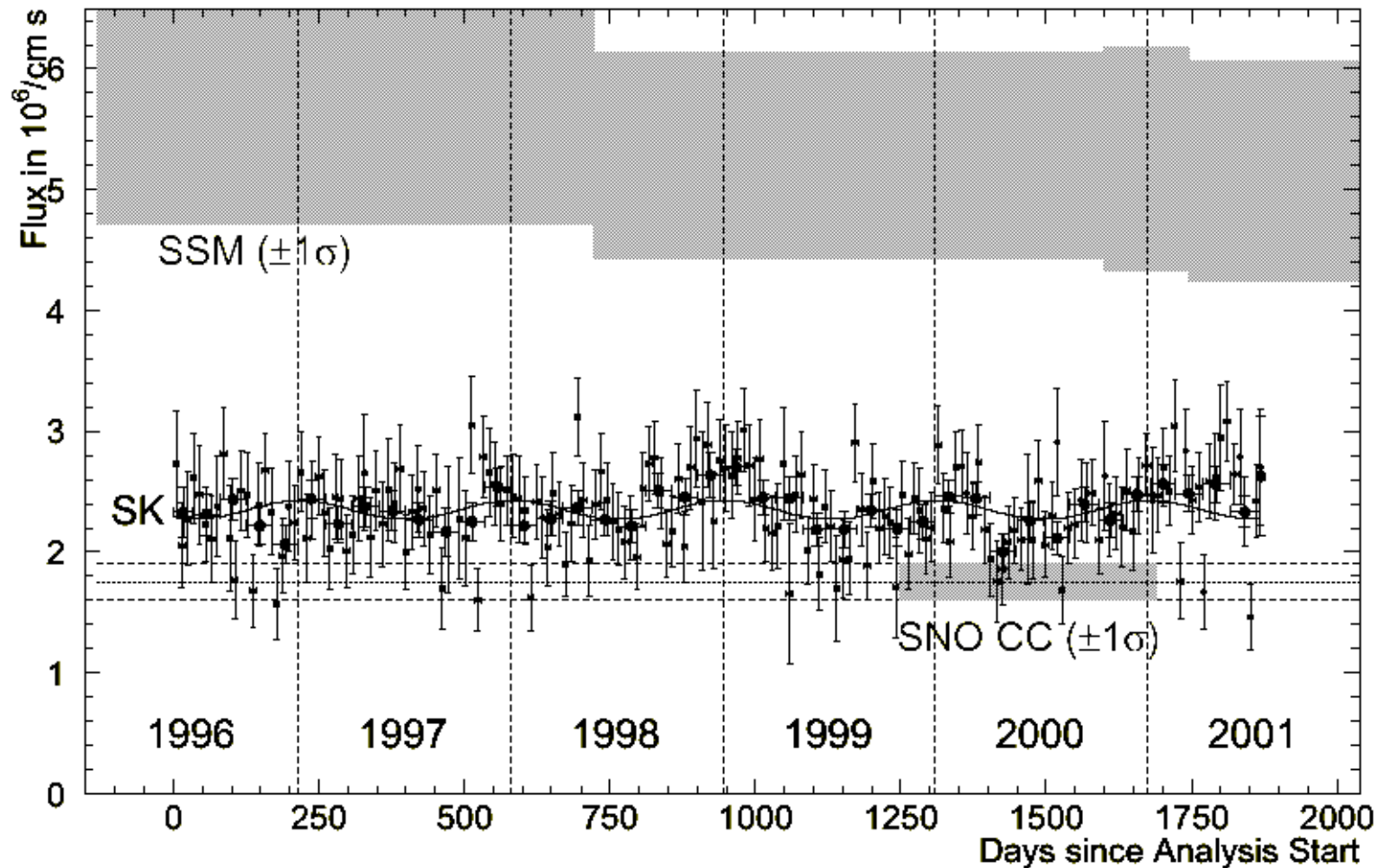
Wyniki fitu do danych słonecznych

region	χ^2/dof	ϕ_B/SSM	A_e	$\Delta m^2 \text{ (eV}^2\text{)}$	$\tan^2\theta$	CL
LMA	57.0/72	1.16	6.4%	5.0×10^{-5}	0.34	---
LOW	67.7/72	0.98	5.9%	1.3×10^{-7}	0.55	99.5%

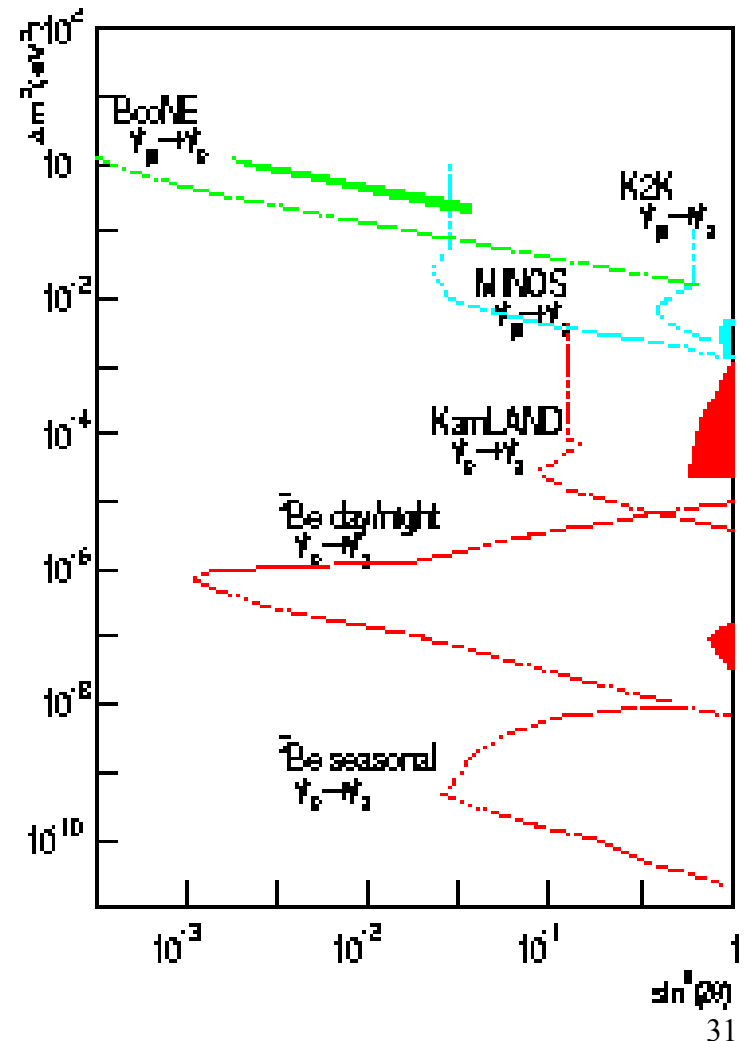

SuperKamiokande - zależność strumienia od pory roku

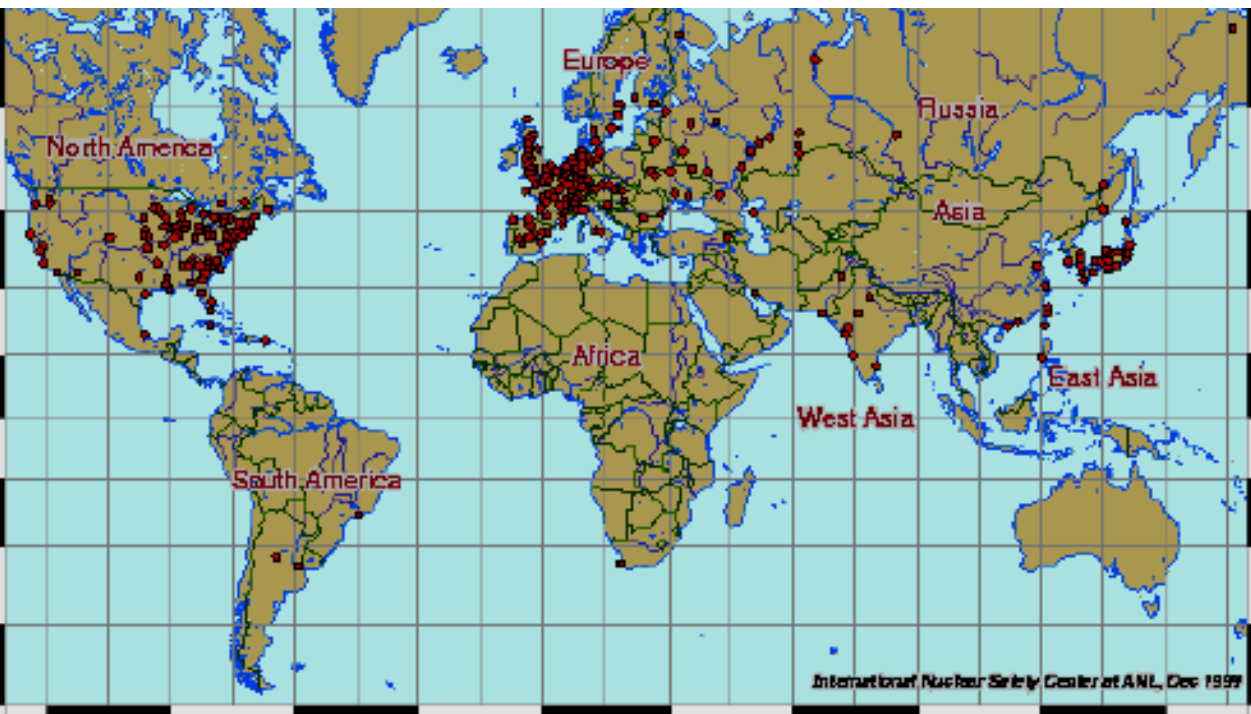

Efekt LSND - dodatkowy obszar oscylacji

Sprawdzany w eksperymencie MiniBoone' który rozpoczął zbieranie danych latem

Antyneutrino z reaktorów

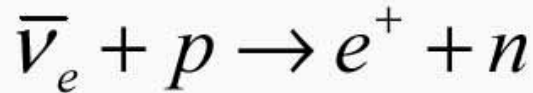
Duża siłownia
jądrowa daje
 6×10^{20} anty- ν /sek
i 3 GW mocy
cieplnej

Można je wykorzystać do
badań oscylacji, np.
eksperyment Palo Verde

A.Zalewska, konsersatorium PTF,
12.12.2002

Antyneutrino z reaktorów

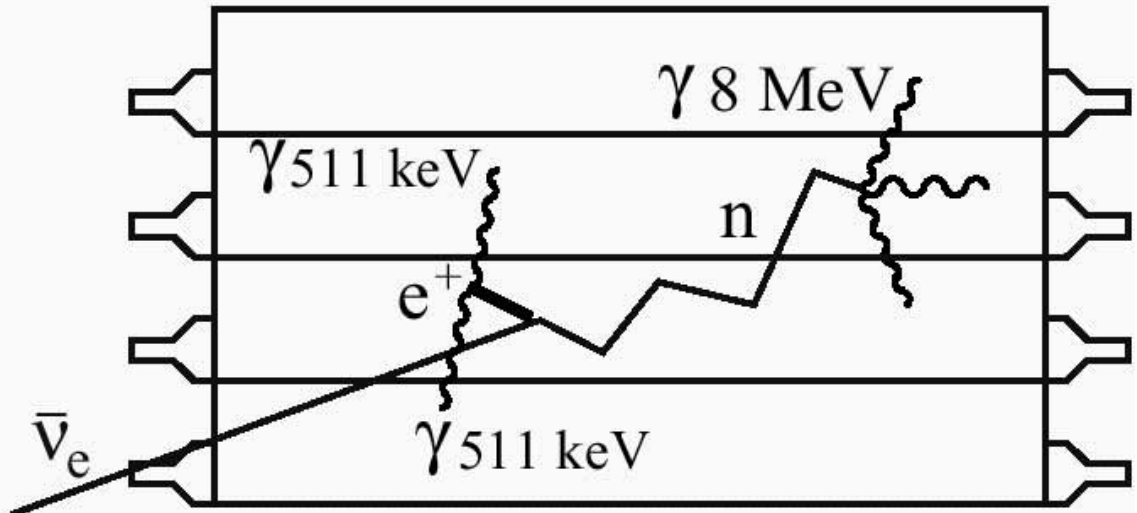

- Large(r) cross-section
- Specific signature

• e^+ kinetic energy (<8 MeV)

• 2 annihilation γ s (0.5 MeV)

• neutron capture (2 to 8 MeV)

neutrino energy measured from positron energy

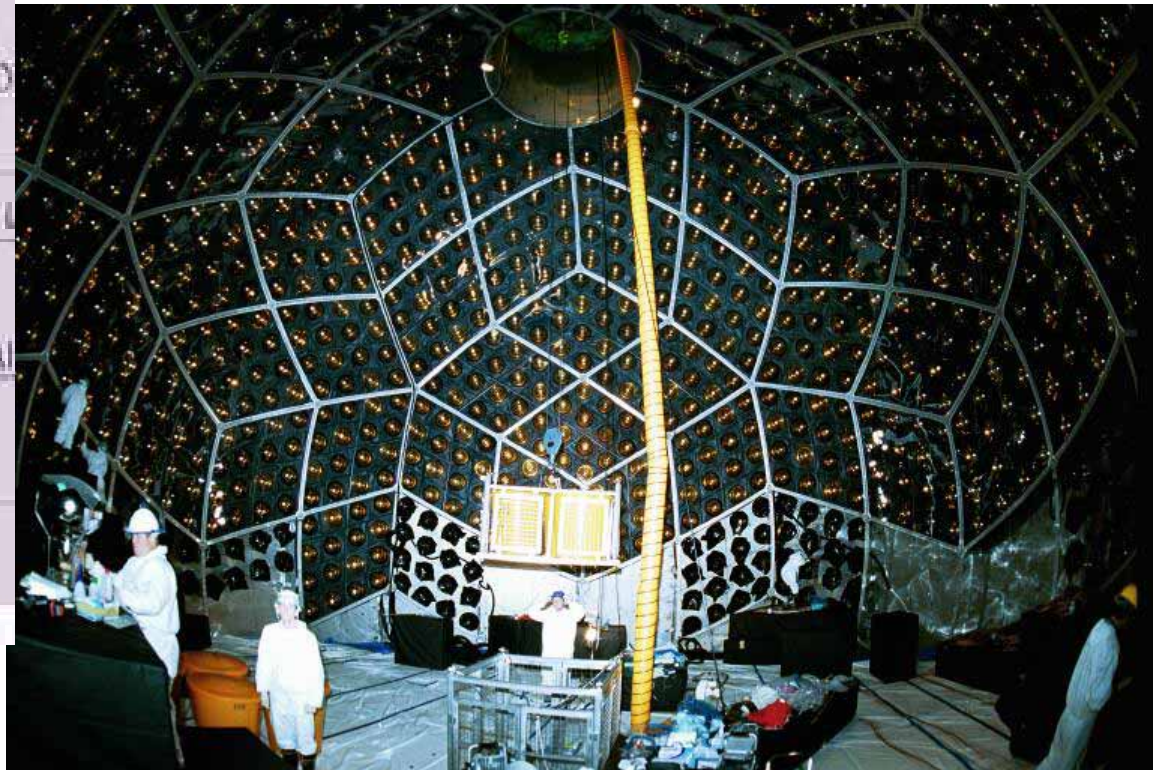
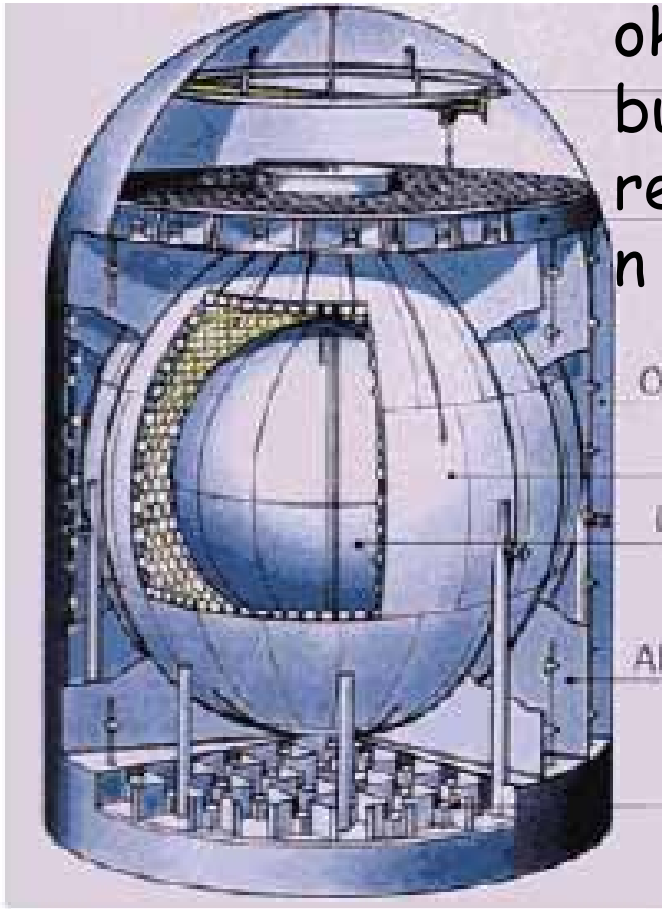

$$E_{\bar{\nu}} \cong E_{e^+} + (M_n - M_p) + m_{e^+}$$

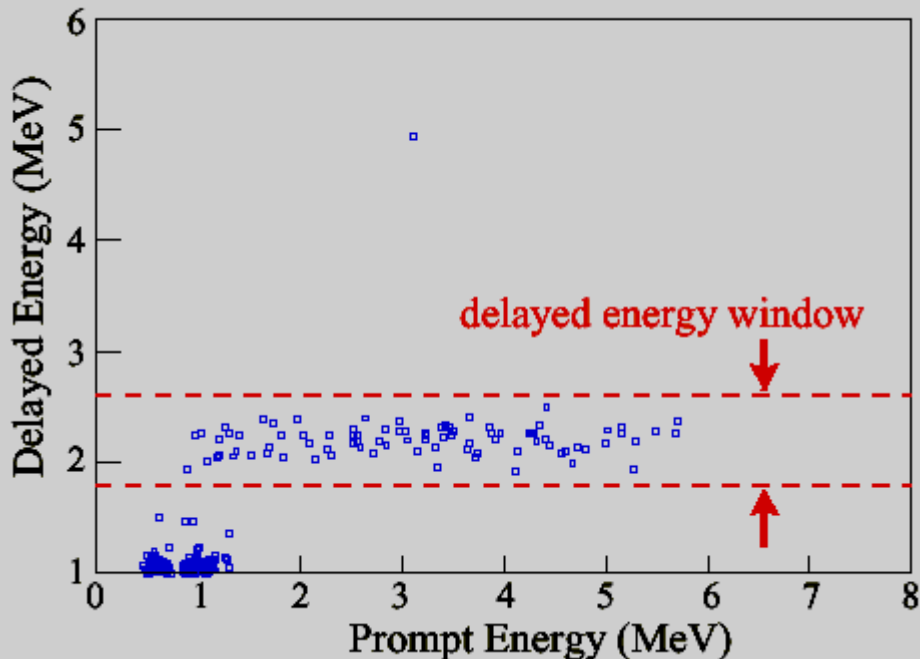

Eksperyment reaktorowy KamLand

detektor - 1 ktona ciekłego scyntylatora,
ok. 2000 fotopowielaczy, obszar
buforowy - olej, det. veto - woda
rejestracja e^+ i γ (2.2 MeV) z wychwytu
n na protonie, ruszył w styczniu 2002

Eksperyment reaktorowy KamLand

54 przypadki zaobserwowane
wobec 86.8 ± 5.6
oczekiwanych

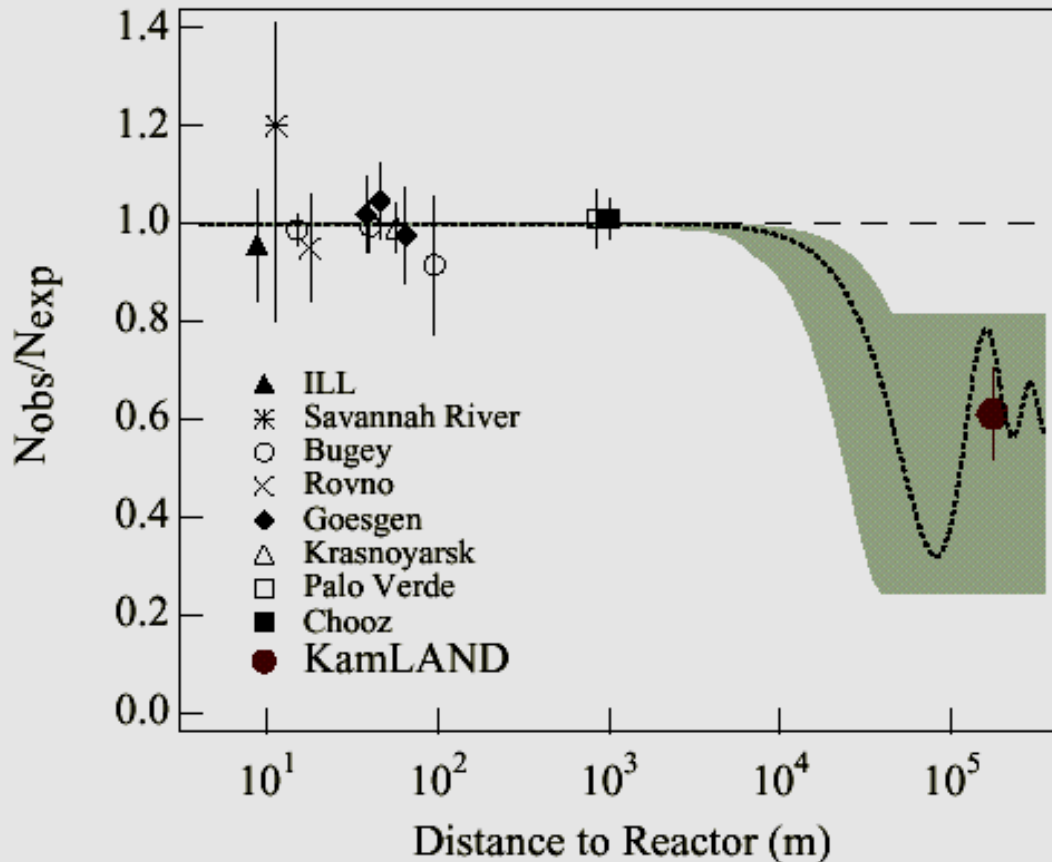
A.Zalewska, konwersatorium PTF,
12.12.2002

Detektor „patrzy” na ok.
30 reaktorów w Japonii i
Korei, typowa odległość
180 km,

Strumień antyneutrino jest
proporcjonalny do
całkowitej mocy siłowni -->
ciągłe monitorowanie ich
pracy

Obserwacja sygnału z
anihilacji pozytonu w
opóźnionej koincydencji z
fotonem od wychwytu n na
protonie

KamLand - obserwacja oscylacji

Oslabienie strumienia

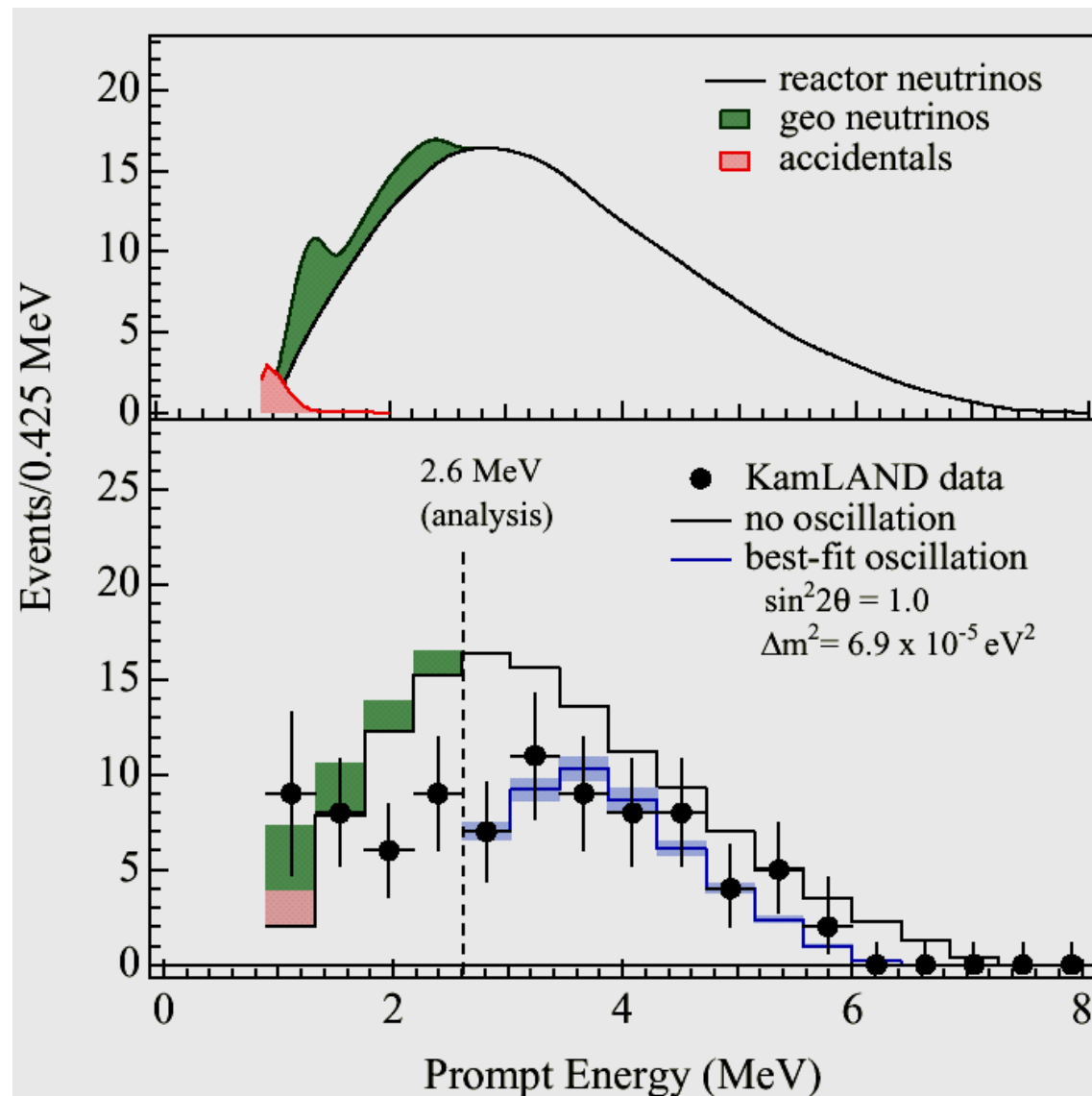
Wynik ogłoszony 12-go grudnia na konferencji astrofizycznej we Florencji

Na szaro zaznaczony obszar 95% CL dla rozwiązania LMA
 $\sin^2 2\theta = 0.833$,
 $\Delta m^2 = 5.5 \times 10^{-5} \text{ eV}^2$

$$\frac{N_{obs} - N_{BG}}{N_{expected}} = 0.611 \pm 0.085(\text{stat}) \pm 0.041(\text{syst})$$

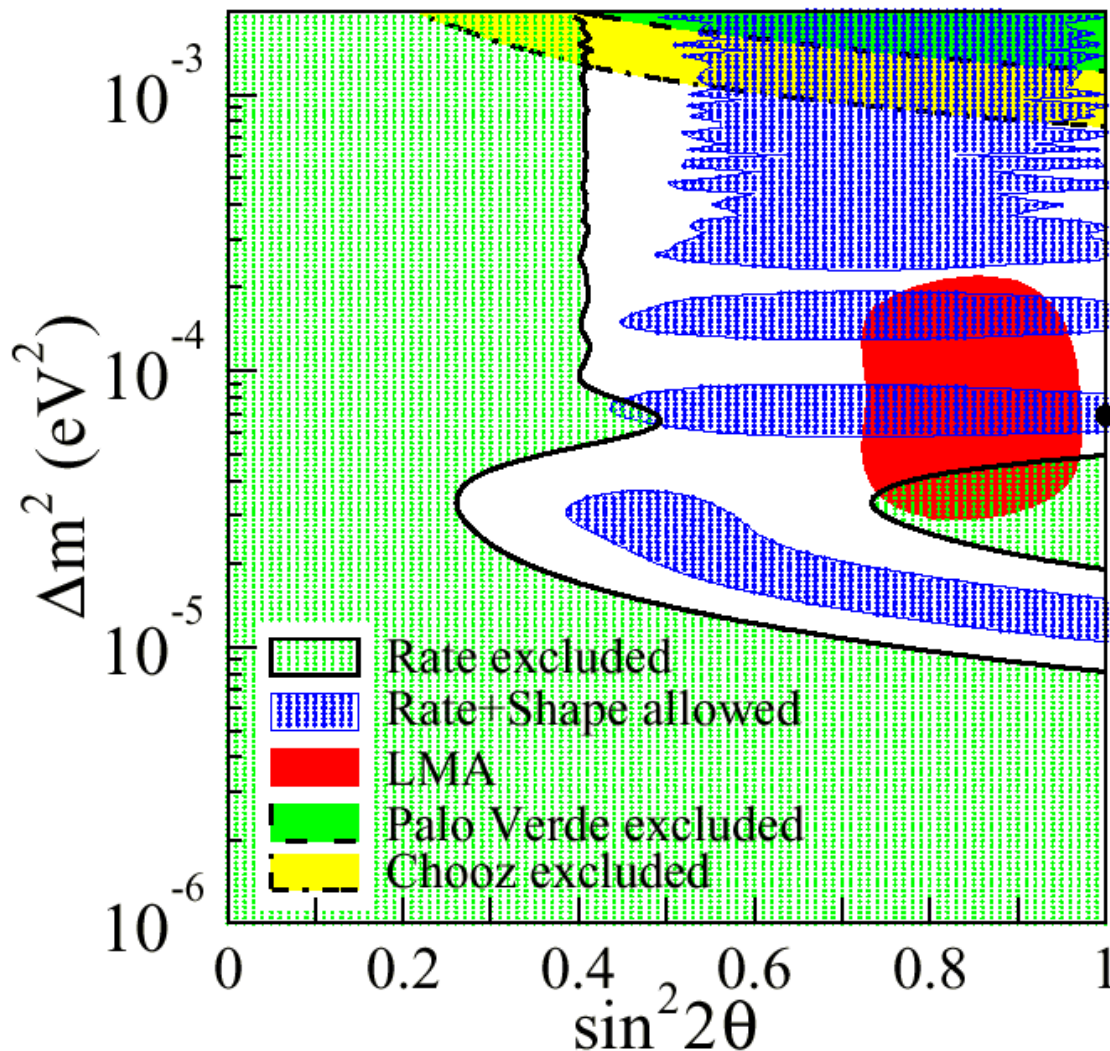

KamLand - obserwacja oscylacji

Widmo energii neutrin
- modyfikacja na skutek
oscylacji

KamLand - parametry oscylacji

Najlepszy fit do
danych KamLANDu dla
 $\Delta m^2 = 6.9 \times 10^{-5} \text{ eV}^2$
 $\sin^2 2\theta = 1.0$

Dalsza przyszłość

Liczba oddziaływań neutrin z oscylacji zarejestrowanych w eksperymencie zależy od wydajności źródła neutrin, długości bazy pomiarowej i wielkości detektora.

Przyszłe wydajne źródła neutrin:

- Superwiązki - intensywne wiązki neutrin z rozpadów mezonów π wytwarzane w oparciu o protonowe akceleratory dużej mocy (rzędu MW)
- Fabryki neutrin - wiązki neutrin z rozpadów leptonów μ , utworzone w oparciu o miony przyspieszone do energii typowo kilkudziesięciu GeV

Rozważa się budowę znacznie większych detektorów

Podsumowanie

- **Oscylacje neutrin atmosferycznych stwierdzone na poziomie ponad 15 odchyłeń standardowych, głównie w eksperymencie SuperKamiokande**

Potwierdzone w akceleratorowym eksperymencie K2K

- **Oscylacje neutrin słonecznych stwierdzone na poziomie ponad 5 odchyłeń standardowych, głównie w oparciu o pomiary w eksperymencie SNO**

Pierwsze wyniki reaktorowego eksperymentu KamLAND potwierdzają oscylacje neutrin słonecznych

- **Efekt LSND czyli oscylacji neutrin przy różnicy mas pojedynczych eV jest sprawdzany w eksperymencie MiniBoone**

- **Dalsza przyszłość: super-wiązki, fabryki neutrin, nowe detektory**